

Bc. Fatema Rahimi: Náboženská identita mladých Afghánců v Česku v historické perspektivě. FHS UK, Praha 2021, 95 s.

Cesta kol. Rahimi k diplomové práci byla značně dlouhá a v posledních chvílích poněkud klopotná, lemovaná závažnými zdravotními problémy autorky, pracovními povinnostmi v ne-rodné společnosti a v neposlední řadě sociálními důsledky pandemie covid-19. Cením si toho, že autorka přes všechny tyto obtíže dokázala práci dovést ke zdárnému konci, i když v termínu, který by v podmínkách standardního akademického provozu vlastně ani neměl být možný. Snaha o jeho dodržení vedla pak k dílčím lapsům, které již nemohly být eliminovány prostřednictvím spolupráce se školitelem; přesto však konstatuji, že tato spolupráce v průběhu většiny práce – byť s dlouhými prodlevami – probíhala úspěšně a přinesla kýžené ovoce.

Autorka, která sama pochází z Afghánistánu, si položila otázku po významu a projevech náboženské identity mezi mladými Afghánci v ČR, případně po jejich dalších relevantních identitách/identitních prvcích. Za tímto účelem provedla a následně analyzovala 10 biografických rozhovorů, pohybujících se na pomezí kvalitativního sociologického a orálněhistorického výzkumu. Přitom nutno konstatovat, že zvolené výzkumné téma je, alespoň v případě české společnosti, badatelsky prakticky nedotčené a současně společensky neobyčejně významné, jak v souvislosti s nedávnou tzv. uprchlickou krizí, tak vzhledem k mediálnímu pokrytí a politickému zneužívání tematiky islámu. Rovněž teoretické ukotvení práce a zvolenou výzkumnou metodu považuji za šťastné. Jako jistý nedostatek vnímám – vzhledem k tomu, že práce byla podána na historickém oboru – jenom výraznější sociálněvědní, nikoli primárně historickou orientaci výzkumu. Autorka se tomuto nedostatku snažila čelit rozsáhlejšími historickým ukotvením problematiky, čerpaným z bohaté a dobře zvolené sekundární literatury, s níž pracovala – asi i na základě své osobní/rodinné zkušenosti a současně s využitím vlastní publicistické praxe – obezřetně a s rozmyslem. Nejde tak sice bezesbytku o historickou metodu, práci však přeci jen můžeme považovat za „dostatečně historickou“ a v jejím oborovém ukotvení bych neviděl problém.

Vlastní práce je rozdělena na pět kapitol. První kapitola pojednává různé konceptualizace identity, především náboženské, obecně i v souvislostech afghánských diaspor a imigrace do ČR. Vedle náboženské identity autorka vymezuje rovněž etnickou, genderovou a „migrační“ identitu – vše přehledně, s rozmyslem a pro práci užitečně, přesto však bez celkového zarámování: proč právě (resp. pouze) tyto typy identit nebo části identitotvorných vzorců a procesů? Jak moc je osobní a skupinová identity askribovaná a nakolik je vyjednávaná, jaké jsou rozdíly mezi vnějším a emickým uchopením identity? Mám za to, že tato témata by stála za preciznější, a především explicitní rozbor, obzvláště když většina citovaných autorů vychází z moderních sociálněvědních přístupů, kde je něco podobného takřka nutností.

Následující dvě kapitoly pojednávají jednak o historii muslimů v Evropě a konkrétně v českých zemích, jednak o moderních dějinách Afghánistánu, jednotlivých emigračních vlnách z této oblasti a afghánských diasporách v Evropě. I když tyto kapitoly stojí pouze na rozboru relevantní existující literatury, považuji je za nezbytná a zdařilá prolegomena k vlastnímu výzkumu autorky. Bez (znalosti) daných souvislostí by nebylo možné orientovat výzkum a formulovat výzkumné otázky, autorka se přitom v tématu orientuje bezproblémově. Případné drobné nedostatky jdou spíše na vrub textaci: píše-li například (s. 33) o německých Turcích jako o nejpočetnější muslimské minoritě v rámci jednoho státu EU, je trochu nešťastné v následující větě uvádět – mnohonásobně menší – muslimské komunity

v Polsku, Maďarsku a ČR. Rovněž pro české vnímání muslimů (zmiňované tamtéž) byly patrně významnější – nebo přinejmenším spolupřítomné – jiné historické milníky, než rakousko-uherská expanze na Balkán na konci 19. století. V případě sebezpřihlášení muslimů v rámci censu (s. 40) by zase bylo vhodné uvážit, že mnozí – třeba i nábožensky aktivní – muslimové se kvůli negativním postojům majority nebo z jiných důvodů rozhodli otázku své víry nezodpovědět; relativně malý podíl muslimů hlásících se k ÚMO zase souvisí se zmiňovanou heterogenitou české populace islámského vyznání (i s vnitřními problémy této organizace).

Krátká pátá kapitola je podle názvu věnována výzkumné metodě, ale k té se autorka ke škodě věci prakticky nedostává. Obsahem kapitoly je spíše popis výzkumných a do jisté míry i analytických technik, které jsou sice vzhledem k tématu náležitě (polostrukturované rozhovory, účelový výběr, otevřené kódování) a dobře nastíněné, ale nic víc. Ocenit lze jistě i to, že části rozhovorů a dva rozhovory celé autorka vedla v perštině, avšak z etických i metodologických důvodů bych očekával hlubší rozbor výhod a nevýhod jejího osobního vztahu k většině respondentů. A především vlastní metodologii, která je v práci naneštěstí spíše tušená, než jednoznačně aplikovaná, a tím méně jasně explikovaná.

Vlastním jádrem práce je pak následující, nepříliš šťastně nazvaná kapitola „Praktická část“. Autorka v ní shrnuje a na příkladech ukazuje čtyři hlavní dimenze náboženské identity mladých Afghánců, s nimiž se při výzkumu setkala, a doplňuje je o komplementární projevy dalších tří sledovaných (složek) identit. Až na výjimky (závěr kpt. 6.2, který považuji za poněkud povrchní) přitom mám za to, že identifikuje skutečně podstatné záležitosti a přesvědčivě je dokládá, s jejími závěry lze proto vyslovit souhlas. Jejich shrnutí a vhodné porovnání s dalšími výzkumy přináší vlastní závěr práce, kde stojí za zvláštní pozornost diskuse o různých podobách ne/praktikování a ne/identifikace s islámskou religiozitou, stejně jako diskuse o prolínání různých typů a forem identit. Jejich výčet a charakterizace, provedené v posuzované diplomní práci, sice nutně nemusí být konečné, představují však dobře zpracovaný prvotní vhled do této závažné tematiky. V této souvislosti působí poněkud nešťastně jenom dvě pasáže, jednak zjevně zkratkovitý pokus o formulaci funkcí religiozity (s. 83–84), pro nějž autorce chybí jak hlubší znalost teoretického uchopení dané problematiky, tak i opora ve vlastním výzkumném vzorku (resp. jeho nedostatečná velikost), jednak pokus o zohlednění genderového hlediska (s. 84) – o významu pohlaví v daném případě není pochyb, myslím však, že „mnohem větší nároky kladené ze strany rodiny na ženy“ se neuplatňují (jen) v emigraci, ale spíše v domácí afghánské společnosti, zatímco diaspora jsou v tomto ohledu chtě nechtě liberálnější (nebo k faktické větší liberálnosti nucené). Tyto drobné, opět konstatuji spíše formulační nedostatky, však nikterak výrazně nesnižují kvalitu provedeného výzkumu, jeho analýzy a interpretace.

Na předložené práci oceňuji rovněž logickou strukturu výkladu i členění textu, schopnost vybrat a zdůraznit podstatné informace (byť někdy se sklonem k „polopatismu“ a/nebo mediální zkratce), což zjevně souvisí s publicistickou zkušeností autorky. Práce je napsána odpovídajícím stylem a sdělným a kultivovaným jazykem, s minimem pravopisných chyb (výjimky jako „byly vedený kampaně“ na s. 38, „válečné konflikty ... ovlivnili odchod“ na s. 43, „rozhovory jsem přepsala do čeština“ na s. 60 či „Čermákové“ místo „Čermáková“ na s. 85 jsou skutečně jen výjimkami). To oceňuji tím spíš, že čeština není rodným jazykem autorky, ačkoli předložená práce v těchto strukturních a formálních ohledech spíše převyšuje běžný standard.

* * *

Soudím, že diplomní práce F. Rahimi je zdařilým otevřením akademicky i společensky významného tématu a že autorka uspokojivě odpověděla na zvolené badatelské otázky. Práce je plně odpovídající i po formální a prezentační stránce, to vše přestože vznikala za pro autorku velice obtížných podmínek. Z těchto důvodů práci **doporučuji k obhajobě** a hodnotím jako **velmi dobrou**. V případě výborně

zvládnuté obhajoby bych s přihlédnutím k těžkým podmínkám, v nichž Bc. Rahimi práci zpracovávala a dokončovala, dával ke zvážení i hodnocení výborně.

V Praze dne 12. července 2021

Prof. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.